

O'QUV JARAYONINI TASHKIL ETISHNING KREDIT-MODULLI TIZIMI

A. Dj. Kurbanova, Q. O'. Komilov
Chirchiq davlat pedagogika universiteti

ANNOTATSIYA

Maqolada ta'lim sifatini oshirish maqsadida talabalar faoliyatini baholash tizimini qayta qurish bilan bog'liq masalalar ko'rib chiqiladi. Yondashuvning asosiy yangiligi O'zbekiston va xorijdagi ko'plab oliy o'quv yurtlari tomonidan joriy etilayotgan tizimga asoslangan ball-reyting baholash tizimini joriy etishdan iborat.

Talabalarning bilimlari va xulq-atvorini ballar bilan baholash tizimining asosiy yo'nalishlari va tendentsiyalari, yangiliklarning shakllanish bosqichlari va uslubiy ko'rsatmalar ko'rsatilgan. Pedagogik ta'limdagi innovatsion jarayonlar va kasbiy ta'limdagi didaktik qo'llab-quvvatlash tahlili o'tkazildi.

Kalit so'zlar: kredit-modulli tizim, reyting, baholash tizimi, ahamiyatlilik koefitsienti, ta'lim kontsepsiyasi.

АННОТАЦИЯ

В статье рассматриваются вопросы, связанные с перестройкой системы оценки деятельности студентов в целях повышения качества образования. Принципиальная новизна подхода состоит во введении балльно-рейтинговой системы оценки, функционирующей на основе системы, которая вводится многими вузами Узбекистана и зарубежья.

Показаны основные направления и тенденции системы оценки баллами знаний и поведения учащихся, этапы становления новаций и методологические ориентиры. Проведен анализ инновационных процессов в педагогическом образовании и дидактического обеспечения в профессиональном образовании.

Ключевые слова: кредитно - модульная система, рейтинг, система оценки, коэффициент значимости, образовательная концепция.

ABSTRACT

The article deals with issues related to the restructuring of the system of assessment of students' activities in order to improve the quality of education. The principal novelty of the approach consists in the introduction of a point-rating evaluation system, functioning on the basis of the system, which is being introduced by many universities in Uzbekistan and abroad.

The main directions and trends of the scoring system of knowledge and behavior of students, the stages of formation of innovations and methodological guidelines are shown. The analysis of innovative processes in pedagogical education and didactic support in vocational education is carried out.

Keywords: credit - modular system, rating, evaluation system, significance coefficient, educational concept.

KIRISH

Bugungi kunda mamlakat hayotining barcha sohalarida tub o'zgarishlar ro'y berayotgan bir paytda oliy ta'lim sohasidagi islohotlar muhim ahamiyat kasb etmoqda. Eng dolzarblari orasida ta'limni kredit - modulli tizimga o'tkazish.

O'quv jarayonini tashkil etishning kredit - modulli tizimi-bu o'quv jarayonini tashkil etish modeli bo'lib, u modulli o'qitish texnologiyalari va kredit ta'lim birliklarini birlashtirishga asoslangan.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYA

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019 yil 8 oktyabrdagi PF-5847-sonli "O'zbekiston Respublikasi oliy ta'lim tizimini 2030 yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida"gi Farmoni[1]da ham kredit - modulli tizimi o'quv jarayonidagi roli haqida to'xtab o'tilgan.

Vazirlar Mahkamasi "Oliy ta'lim muassasalarida ta'lim jarayonini tashkil etish tizimini takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"2020-yil 31-dekabrdagi 824-son qaror qabul qildi[2]. Qarorga muvofiq, 2020/2021 o'quv yilidan boshlab oliy ta'lim muassasalarida o'quv jarayoni bosqichma-bosqich kredit-modul tizimiga o'tkaziladi. Hujjat Yevropa tizimi (European Credit Transfer and Accumulation System-ECTS) asosida ta'lim jarayoniga kredit – modul tizimini joriy etish to'g'risidagi Nizomni tasdiqladi.

Qarorga muvofiq, 2020/2021 o'quv yilidan boshlab oliy ta'lim muassasalarida o'quv jarayoni bosqichma-bosqich kredit-modul tizimiga o'tkaziladi. Oliy ta'lim muassasasi Kengashining qaroriga muvofiq:

* professor-o'qituvchilar tarkibi nufuzli xorijiy oliy o'quv yurtlari va ilmiy muassasalarda stajirovka o'tkazishi va malakasini oshirishi mumkin, agar oliy o'quv yurtida 3 yil ishlashni nazarda tutuvchi shartnoma rasmiylashtirilsa[3];

* o'qituvchilar nufuzli xorijiy oliy o'quv yurtlari va ilmiy muassasalarning doktorantura dasturlarida 5 yil davomida oliy o'quv yurtida ishlashni nazarda tutuvchi shartnoma tuzish sharti bilan o'qishlari mumkin[4].

Oliy o'quv yurtlarining akademik mustaqilligini kengaytirish uchun 2021-yil 1-yanvardan boshlab:

* oliy ta'lim muassasasi huzuridagi texnikumlarda dars beradigan professor-o'qituvchilarga soatlik ish haqi oliy ta'lim muassasasi talabalariga dars berganlik uchun soatlik ish haqi miqdorida to'lanadi[5];

* o'quv jarayonini tashkil qilishda haftaning o'quv kunlari mustaqil ravishda belgilanadi[6];

* oliy ta'lim muassasasida tashkil etiladigan yakuniy davlat attestatsiya komissiyasi raislari tegishli oliy ta'lim muassasasi rektori (filial direktori) buyrug'i bilan tasdiqlanadi[7].

O'quv jarayonini tashkil etishning kredit - modulli tizimida fanning mazmuni mazmunli modullarga taqsimlanadi, ya'ni o'quv intizomi mazmunli modullar tizimi sifatida shakllanadi. Modul-bu o'quv jarayonining tegishli shakllari tomonidan amalga oshiriladigan ta'lim va kasbiy dasturning hujjatlashtirilgan tugallangan qismi[9]. Shunday qilib, mazmunli modul ma'ruzalar, seminarlar, amaliy va laboratoriya mashg'ulotlari, mustaqil va individual ishlar (masalan, dizayn ishlari, holatlar), konsultatsiyalar, amaliyotlar va modul bo'yicha bilimlarni nazorat qilish uchun vaqtni o'z ichiga olishi kerak[10]. Kredit-bu tarkibiy modullarni yoki tarkibiy modullar blokini o'zlashtirish uchun zarur bo'lgan o'quv yukini o'lchash birligi[11].

Bilimlarni baholashning modulli-reyting tizimi 100 ball shkalasini nazarda tutadi, ya'ni 100 ball - bu talaba mazmunli modulni o'rganish jarayonida akademik yutuqlari uchun olishi mumkin bo'lgan maksimal ball. Talabaning bilimni mazmunli modul uchun baholash barcha turdagi mashg'ulotlar uchun, joriy va yakuniy testlar uchun (masalan, amaliy, laboratoriya mashg'ulotlari va boshqalar uchun) olingan baholarni hisobga oladi[12].

Fanning o'quv materialini o'zlashtirishning umumiy bahosi semestr imtihonisiz qiyinlik koeffitsientlarini hisobga olgan holda barcha tarkibiy modullarning assimilyatsiyasini yaxlit baholash sifatida belgilanadi.

Kredit-modulli ta'lim tizimi-bu modulli o'qitish texnologiyalari va kredit ta'lim birliklari (kredit kreditlari) birlashuviga asoslangan o'quv jarayonini tashkil etish modeli. Kredit-modulli tizimda o'qitish talabalar tomonidan har bir modulning tarkibiy mazmuni va talabaning bilimlarini baholash tizimiga ega bo'lgan o'quv materialining (modullarning) mantiqiy tugallangan qismlaridan iborat bo'lgan oldindan ishlab chiqilgan modulli dastur bo'yicha o'quv materialini diskret rejimda o'zlashtirishni tashkil qilishni ta'minlaydi[13].

Kredit-modulli tizim o'zining afzalliklariga ega va bir o'quv dasturidan ikkinchisiga, shu jumladan aspirantura dasturlariga

o'tishda talabalarning harakatchanligini oshirish vositasi sifatida qaraladi. To'plangan kredit tizimi talabani barcha yutuqlarini, nafaqat o'quv yukini, balki uning ilmiy tadqiqotlar, konferentsiyalar, fan olimpiadalarida va boshqalarda ishtirokini ham hisobga olishga imkon beradi[14]. Kredit-modulli o'qitish texnologiyasi talabalarga o'rganish va o'zlashtirish uchun kerakli miqdordagi o'quv fanlarini tanlash, ularni ma'lum vaqt ichida o'zlashtirish bo'yicha majburiyatlarni olish imkonini beradi, bu modulli nazoratning ob'ektiv ma'lumotlari, yagona baholash shkalasi asosida imtihondan dalolat beradi. O'quv jarayonini tashkil etishning kredit-modulli tizimi talabani oliy ta'lim mazmunini sifatli o'zlashtirishga majbur qiladi va shu bilan turli ta'lim muassasalari va Evropa mamlakatlarida o'quv natijalarini ob'ektiv tan olishni ta'minlaydi[15].

O'zbekistondagi oily o'quv yurtlarda kredit birliklarining jamg'arib boriladigan tizimini ta'lim amaliyotiga joriy etish 2019 –yil boshidan boshlab eksperimental rejimda amalga oshirilmoqda. Bugungi kunda ushbu jarayonni O'zbekistonning jahon ta'lim makoniga kirishi jarayonida muhim deb hisoblash mumkin[16].

ChDPU kredit-modulli tizimi quyidagilarni ta'minlaydi:

- ta'lim dasturining modulli tuzilishi;
- olingan bilim hajm birligini baholash uchun kreditlardan (kreditlardan) foydalanish;
- bilimlarni baholash uchun ball-reyting tizimlaridan foydalanish;
- o'quv rejasini, shaxsning shakllanishida talabani ishtiroki;
- ta'lim jarayonida o'z-o'zini o'rgatish ulushini oshirish;
- ta'lim dasturlarining moslashuvchanligini oshirish[17].

O'quv jarayonini tashkil etishning kredit-modulli tizimi sharoitida tyuterlik institutiga katta rol beriladi. Akademik guruh tyuterning roli talabalarga o'zlarini va talabalar jamoasida va ijtimoiy hayotda o'z o'rnini topishga yordam beradigan sharoitlarni yaratishdir. Tyuter guruhdagi talabalar faoliyatining tashkilotchisi va ta'lim ta'sirining koordinatori hisoblanadi. Aynan u talabalar va o'qituvchilar bilan bevosita aloqada bo'ladi[18]. Mutaxassisni shakllantirishdagi muvaffaqiyat ko'p jihatdan tyuter ishtirok etadigan to'g'ri qurilgan o'quv jarayoniga bog'liq. U talabalarni kelajakdagi kasbga tayyorlash uchun bevosita javobgardir.

ChDPUda oliy ma'lumot olish ikki bosqichli tizim bo'yicha amalga oshiriladi:

- 1) talabaga bakalavr darajasini berish bilan to'rt yil (to'rt yarim yil- kechki o'quv ta'limi) davomida bakalavr doirasida;
- 2) magistratura doirasida, olti yildan keyin talaba magistr darajasiga ega bo'lganda;
- 3) oltinchi kursdan keyin mutaxassis darajasini olish.

Bakalavrlarni davlat attestatsiyasi davlat imtihonlari orqali amalga oshiriladi. Mutaxassislar va magistrnlarni davlat attestatsiyasi kompleks diagnostika usuli - amaliy va ilmiy mazmundagi yakuniy malaka ishi bo'lgan diplom va magistrlik dissertatsiyalari yordamida amalga oshiriladi.

Bitiruv malakaviy ishlari va magistrlik dissertatsiyalari dolzarb mavzularda olib boriladi, umumiy nazariy savollar va amaliy tavsiyalarni ishlab chiqish chuqurligi bilan ajralib turadi. Barcha bitiruv malakaviy ishlari va magistrlik dissertatsiyalari AKT vositalari yordamida amalga oshiriladi.

Magistrlik dissertatsiyalari mustaqil ilmiy tadqiqotlar hisoblanadi. Talabalarning ilmiy ishlarini tashkil etishda, ularni to'rt yil o'qishlari moboynda olib borilgan ishlari natijalari kiritiladi, ya'ni magistrlik dissertatsiyalarining mavzusi talabalarning ilmiy ishlarini universitetda o'qishning barcha bosqichlarida olgan nazariy, amaliy-laboratoriyadagi-sintez ishlari tashkil qiladi. Barcha bitiruv malakaviy ishlari va magistrlik dissertatsiyalari keng qamrovli mavzular doirasida amalga oshiriladi.

Ta'lim dasturlarini baholash uchun kredit tizimlarining modellari:

- asosan akademik harakatchanlikni ta'minlash uchun kreditlarni hisobga olishga yo'naltirilgan kredit tizimlari, masalan, ECTS (EuropeanCreditTransferSystem);

- asosan kreditlarni to'plashga yo'naltirilgan kredit tizimlari, masalan, USCS (United States Credit System).

O'zbekistonning aksariyat universitetlarida Evropa kredit-modul tizimi (EKMT) qabul qilingan bo'lib, u talaba tomonidan bajariladigan o'quv ishlari hajmini hisobga olgan holda, kreditlarning to'planishiga va ularning Evropa ta'lim makonida o'tkazish qobiliyatiga imkon beradi, harakatchanlikni va chet elda o'qish muddatlarini xalqaro miqyosda tan olishga yordam beradi.

Baholashning asosiy mezonlari. "A'lo" - dasturiy materialning ko'p qirrali tizimli bilimlarini, o'quv dasturida belgilangan vazifalarni mukammal bajarish qobiliyatini namoyish etgan va ijodiy qobiliyatlarini namoyish etgan talabalarga namoyish etiladi. "Yaxshi" - dastur materiallari to'g'risida to'liq bilimlarni namoyish etgan, o'quv dasturida ko'zda tutilgan vazifalarni muvaffaqiyatli bajargan, asosiy adabiyotlarning mazmunini o'zlashtirgan talabalar bunga loyiqdir. "Qoniqarli" - tanlangan kasb bo'yicha keyingi o'qitish va kelajakda ishlash uchun zarur bo'lgan hajmda asosiy o'quv materiallari to'g'risida bilimlarni namoyish etgan, o'quv dasturida ko'zda tutilgan vazifalarni bajargan, adabiyot bilan tanishgan talabalarga namoyish etiladi. "Qoniqarsiz" -asosiy o'quv va

dasturiy materiallar bilimlarida bo'shliqlarni ko'rsatgan talabalar topshiriqlarni bajarishda tub xatolarga yo'l qo'yishdi.

Semestr davomida kerakli miqdordagi ballarni to'plagan talaba quyidagi imkoniyatlarga ega:

- imtihon yoki kreditni topshirmaslikga va yakuniy baho sifatida to'plagan ballarni olishga haqli;

- imtihon topshirish orqali o'z reytingini oshirish uchun imtihon topshirishga haqli.

Semestr davomida talab qilinadigan bahonidan kam baho olgan talaba imtihon topshirishi shart.

Bundan tashqari, kredit-modulli o'quv tizimiga o'tish oliy o'quv yurtlari professor-o'qituvchilarining qiziqishi va talabini oshiradi. Yuqorida ta'kidlab o'tilganidek, bunday yangilik bilan o'qituvchi nafaqat axborot va nazorat funksiyalarini, balki maslahat va muvofiqlashtirishni ham izchil bajaradi. Uning o'quv jarayonidagi etakchi roli saqlanib qolmoqda. Ushbu tizim talabani kasbiy rivojlanishi va etukligiga, shuningdek uzluksiz ta'limni ta'minlashga qaratilganligi muhimdir.

XULOSA

Kredit-modulli ta'limning kamchiliklari quyidagilarni o'z ichiga oladi: bitiruvchilar bilimlarining parchalanishi; mahalliy urf-odatlariga zarar etkazadigan xorijiy tajribani tanqidiy qabul qilish; o'qitishning an'anaviy shakllarini (ma'ruzalar va seminarlar) yo'q qilish; o'qituvchining o'quv jarayonidagi rolini pasaytirish; amaliyotga haddan tashqari e'tibor. O'quv jarayonining avvalgi "qo'llab-quvvatlovchi tuzilishini" va innovatsion o'quv dasturlarining yangi tarkibiy elementlarini ("intellektual liftlar", raqobatbardosh kasbiy kompetensiyalarni egallashning individual traektoriyalari, o'quv jarayonining shaffofligi va o'qituvchilarning yuki, o'quv jarayonining barcha sub'ektlarining harakatchanligi, baholash tizimlarini tanlash, qoldiq bilimlarni ekspert tekshiruvi) demontaj qilmasdan, Rossiya universitetlari to'liq ishtirok etishiga ishonmasliklari kerak. Evropa ta'lim maydoni. Yana bir narsa shundaki, aynan o'quv jarayonining "qo'llab – quvvatlovchi tuzilmalari" demontaj qilinishi va o'qitish tamoyillari va usullari rivojlanishi kerak. Rossiya ta'limining mohiyati (fundamentallik, kenglik, obro' - e'tibor) har tomonlama saqlanib qolishi va himoya qilinishi kerak.

REFERENCES

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019 yil 8 oktyabrdagi PF-5847-sonli "O'zbekiston Respublikasi oliy ta'lim tizimini 2030 yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida"gi Farmoni.
2. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining "Oliy ta'lim muassasalarida ta'lim jarayonini tashkil etish tizimini takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"2020-yil 31-dekabrdagi 824-son Qarori.
3. Козырев В. А., Шубина Н. Л. Высшее образование России в зеркале Болонского процесса. СПб., 2005.
4. Компетентностный подход в педагогическом образовании: Коллективная монография / Под ред. проф. В. А. Козырева и проф. Н. Ф. Радионовой. СПб.: Изд-во РГПУ им. А. И. Герцена, 2004.
5. Российский вуз в Европейском образовательном пространстве / Под ред. А. П. Тряпицыной. СПб., 2006.
6. Фуллан Майкл Новое понимание реформ в образовании. М.: Просвещение, 2006.
8. Мухамедов, Ф. И., Ахмедов Б. А. Инновацион "Klaster mobile" иловаси. Academic Research in Educational Sciences, №20201 (3), стр.140-145.
9. Шакадирова Н. И. Практическое значение использования кредитномодульной системы в высшем образовании// Academic research in educational sciences.2020, №3(1), Стр. 687-691.
10. Komilov K.U., Kurbanova A.Dj., Allaev J. Ispolzovanie lichnostno-orientirovannogo obecheniya na zanyatiyax ximii./ Materialy mejdunarodnoy konf. Problems of modern continuing education: Proceedings of the International Scientific Conference on Innovation and Prospects. T., 2019, Volume 1, Page 366.
11. Badalova S.I., Kurbanova A.Dj., Komilov K.U. Case technology in chemistry lessons// Academic Research in Educational Sciences.2020. Vol. 1 No. 1, Page 262-265
12. Atqiyayeva S. I. Developing intellectual capabilities of students in teaching chemistry// Jurnal «Образование и наука в образование XXI веке». 2021. выпуск №10, том 3. стр.684-692.
13. Badalova S. I., Kurbanova A.Dj., Komilov K.U. Intellectual training of students of technical institute. Academic Research in Educational Sciences. 2020, Vol. 1 No. 1, Page 266-274.
14. Yodgarov B. Applying ICT for improvement general chemical education// Society and innovations.2021. №4. Page 258-263.

